

Brev från Ilulissat, Grönland, 22 juli 2000

Dagarna rullar iväg i turismens tecken utan andrum. Om det blir något, så är jag ofta för trött för att vandra och fotografera efter eget önskemål.

Solen lyser dygnet runt från en klarblå himmel som de flesta dagar här med kontinentalt klimat. Inte ett moln 1/6 – 10/7! I söndags fick vi ett våldsamt oväder, som svepte bort tälten på campingplatsen. I Rodebay (23 km norr om Ilulissat), dit vi ofta tar turister, kom fallvindar med 40 sekundmeter och fick ett isberg, stort som ett höghus, att välta med enorma vågor som följd.

Isbergen i Ilulissat Isfjord kan inte liknas vid något annat i världen. Gäster som sett mycket säger, att det slår Himalaya mm. Inlandsisens kalvning fascinerar dygnet runt i olika ljusförhållanden. Den 24-28 juli (beroende på var man står) tar midnattssolen slut. Nätternas varma ljus blir allt mer dramatiskt. Har tänkt att gå och lägga mig för att stiga upp i natt, men jag hinner väl inte det heller. Skulle slutat för två timmar sedan, men en tysk reseledare bråkar om några beställda turer, som vi aldrig bekräftat. Jag har några gånger varit på helikoptertur till Inlandsisen med 24 (maxkapacitet) danska och tyska gäster. I måndags störtade en mindre helikopter med geologer i Nuuk. De klarade sig. På tisdagen störtade ännu en helikopter. Den svenske piloten dog. Hans hustru väntar barn om två månader.

Samma dag får en tredje helikopter krängel med växellådan ute på inlandsisen och fastnar där. En av våra guider bröt ihop, eftersom hennes pilot-man var på väg till Nuuk. Det visade sig, att det var han som tvingats stanna på isen. Ja, nog kändes det lite vid lyftet idag

Glaciärfronten, som flyter på vattnet, ligger ca 50 km från fjordmynningen, som är 7 km bred. Vid mynningen ligger en moränvall på 50-260 meters djup, som stoppar upp de enorma isbergen, som tar ca 1,5 år att flyta från fronten till mynningen. När det är tillräckligt många isberg (ca 18% av själva isberget ligger ovan ytan), som pressar på bakifrån, så pushas de över mynningsvallen med hjälp av tidvattnet. Fjorden är på sina ställen 1.500 m djup. Denna norra halvklotets mest produktiva glaciär rör sig 20-30 m per dag under sommartid och kalvar 20 miljoner ton is per dag.. Till största delen beror det på Isfjordens system av fjordar, som sträcker sig långt in under inlandsisen och därför delvis flyter. Med tidvattnets rörelser 1,5 – 2 m så bräcker till slut glaciärtungan av, ibland flera km in. Idag såg vi från luften ett 20-tal ringsälar på isen och ett isberg som välte. Myggen var lite jobbiga vid det 30 minuter korta uppehållet vid iskanten. De sticker men känns inte nämnvärt efteråt. Det lär bli värre, när knotten sätter in i augusti.

I går var jag matros på MS Smilla, som brukar hålla 22 knops fart på sina långturer. Vi besökte Egeglaciären (= Egipt Sermia) vars front hör till de få man kan komma nära med båt här. Den har varit oerhört aktiv de senaste två veckorna och är en ännu så länge relativt orörd skönhet ute i vildmarken. På vägen dit såg vi en finnval och på returen syntes en puckelval med stjärtfenan i vädret. Valarna använder fenorna till att sänka sin temperatur. Vid inloppet till hamnen i Ilulissat låg död håkärning. Stjärtfenan var insnärjd i långlina, som fiskarna använder vid sitt hellefiske i Diskobukten. På linorna kan det vara 400-800 krokare och man skördar mest hellefisk (=greenland halibut, till skillnad från hälleflundra, som heter endast halibut på engelska).

Jag såg häromkvällen hur de kastade tillbaka en fisk, som tydligen inte höll storleken. Det var rockor, havskatt, rödfisk (enda benfisken som föder levande ungar i Grönlandsvatten), flundror, haj mm. Färdigrensade räkor köper vi ibland för 25 DKK per kilo. De är urgoda och relativt stora. Hellefisken, som är mycket fet, filéas, fryses, torkas eller röks. Resterande fiskskelett, med fortfarande mycket på, går till slädhundarna eller med den rikliga mängden fiskolja för att värma upp fabriken. Nästa år kommer det att byggas en fiskmjölsfabrik.

Royal Greenland, som tar hand om all fisk och räkor här, är Grönlands största arbetsplats. Fiskarna är bortskämda med att bara behöva dra ett kort stycke ut i bukten och lägga sina långlinor, skjuta säl eller tråla räkor på sommaren. På vintern gör de hål i isen (50-70cm tjock) och hundarna släpar hem 300-500 kg fisk.

Ilulissat har ca 4.500 invånare, lika många hundar (plus en massa valpar, som fötts i sommar) och 36 taxibilar. För 1½ år sedan fanns det mer än 6.000 hundar, men rabies härjade och det blev avskjutning. Hundarna i norra och västra Grönland är arbetsdjur och inga keldjur. De kedjas fast vid 6 månaders ålder och lyder bara sin ägare. Hundarna kostar ca 200 DKK men är inte direkt till försäljning, utan man blir i så fall förärad en. Man får inte införa hundar från Nordgrönland till Sydgrönland eller

tvärtom p.g.a. risk för rasblandning. De sydgrönländska är inte arbetshundar eller lika starka. För ca 4500 år sedan hade den först kända inuit-kulturen, Sarqaq-folket (paleo-eskimåer), hundar med en mankhöjd på 90 cm (jmf 60 cm idag).

19-20/7 var jag ansvarig för ryska MS Dranitsyn's besök med 83 passagerare (11 nationaliteter) och 12 guider på city-walk och vandring till den 4500-åriga boplatsen Sermermiut vid Isfjorden. En svensk var chefsguide och Robert Burton (tidigare direktör för Grytvikens museum på Syd-Georgien) överraskade med att plötsligt stå på pontonbryggan och säga, att han kände igen mitt namn. Vid landstigningen kom också en dam och hennes dotter fram och undrade, om jag känner eller kommer ihåg Dennis Puleston, hennes far! Javisst, det var en otroligt trevlig äldre herre ombord på Lindblad Explorer i Antarktis 1988 och som jag samtalande med i Hoppets vik vid en lunch på kryssningsfartyget (fö en gammal ombyggd svensk båt). Flera personer, som besöker oss, har också varit på Gibb's farm i TZ, så avstånden mellan världens ytterligheter krymper. Det har med både intresse och pengar att göra. En resa med MS Dranitsyn kostar 1.000 US\$ per dag eller 20.000 US\$ för 7 veckor. De är nu på väg genom Nordvästpassagen och därefter Nordostpassagen. Två engelska damer var 89 respektive 90 år. Den senare damen är ombord hela vägen runt i två månader. Två av våra guider och jag blev bjudna på femrätters meny till lunch och fick omvisning på bryggan 27 m upp. Två helikoptrar fanns ombord och flera zodiaks med 40hk-motorer. Fartyget är byggt i Finland och imponerade verkligen, men exteriören kan man ha annan åsikt om.

Ilulissat vann grönländska fotbollsmästerskapet för ungdomar här idag. Det var en stor folkfest med orkestrar och annat. Fotbollsspelarna kördes omkring på pickups efteråt genom staden och hyllades.

Nu har klockan blivit 22.15 och hunger har stillats med yoghurt och choklad tyvärr. Får väl gå ner och steka mig en valbiff, som jag har i frysen.

För 2 veckor sedan sköts en 22 m lång finnval (bardval) utanför Rodebay (namngivet av holländare från den tid, då de fångade val där och färgade bukten röd av blod). Det händer ca 2 ggr per år och är en stor begivenhet, då alla i byn hjälper till. Det jobbades intensivt med flänskniven för att snabbt kyla ner köttet och för att i takt med tidvattnet kunna vinscha upp den efterhand. Bukhuden, som kallas mattak, anses som delikatess och ätes rått direkt från djuret. Jag tyckte inte, att det var något speciellt. Smakade salt och var segt, särskilt det vita underliggande späcket. Det röda köttet, som vi skar från skelettet och åt rått, smakade som en bättre tartarbiff. Köttstyckena kastades ut på klipphällarna för att snabbt kylas ner och det ångade (36-38 grader C) ur det enorma djuret hela tiden. Huvudet utgör 1/3 av djuret och barderna i överkäken är väl upptill ca 1.000 stycken. Jag bad att få inneröra eller öga, men de såg frågande på mig och sa, att det låg för långt inne, för att de skulle vilja jobba med det. Numera ligger skelettet på havets botten, för efter en vecka stank det enormt.

I förrgår guidade jag en grupp danskar på en 2½ timmars vandring ut till Sermermiut och eskimågravarna. Det visade sig, att en av gästerna just hade skrivit och gett ut en florabok och nämnde det mesta på latin. Jag börjar bli ganska "haj" på latinska, danska, svenska, norska och engelska (ligger mest efter i tyska) växtnamn. Vid ett tillfälle kom han och frågade mig vad det var han hade i handen. Jag tyckte, att det var dvärgpil, men han insisterade på ripbär och sa, att det var blommorna, som inte hade slagit ut än. Eftersom jag följt den snabba blomstringen för övrigt, så tyckte jag det var konstigt och pillade sönder hans s.k. blomknoppar. Jag visade på det minimala ulliga fröhuset, som kom fram. Touché: dvärgpil! Det är annars flera gånger, då jag är osäker (speciellt på alla dessa språk), så det kändes bra. Han berättade, att sedan kort tid hör Ledum (sv. skvattram) till Rhododendron-familjen, så nu vet ni det.

Det, som doftar mest i terrängen, är just mose-posten (grönländsk skvattram), som det även görs te på (Narrow-leafed Labrador Tea på engelska) att användas vid förkylning. Några orkidéer har jag inte sett på denna sida bukten. Jag har plockat lite polarull till mor. Säsongen går snabbt fram och jag har tyvärr bara hunnit besöka en del av många spännande biotoper.

Hjärtlig arktisk hälsning från

Eva Marie Widmark

NOS 3/2001

Eva Marie Widmark är naturvetare med omfattande erfarenhet som reseledare i Arktis men också Antarktis och Tanzania. Den 9-20 oktober ställer hon ut bilder från Svalbard och Grönland i Norden i Fokus (Arena Norden). Den 17 oktober håller hon föredrag om ön Sydgeorgien i Antarktis farvatten (samma lokal).